ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ Του Τμήματος ΚΕΜΠ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ Αριθμός Αδείας 4537
ΕΛΤΑ Hellenic Post
ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1973/05 ΚΕΜΠ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ Τεύχος 239, Ιανουαριος-Φεβρουάριος 2018

ΙΝΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

- **Υπόμνημα της ΓΣΕΕ: Το Δικαίωμα στην Απεργία**
- **Παρατηρητήριο ΙΝΕ/ΓΣΕΕ: Κόστος εργασίας και περιθώρια κέρδους**
- **Δελτίο Τύπου ΓΣΕΕ: Μια απάντηση στον ΣΕΒ**
- **Στη Χώρα της Αυταπάτης και της Ιδεοληψίας**
- **Καινούργιες Πατρίδες - Έκθεση**
- **Τ' αγριολούλουδα του Βαρλάμου - Έκθεση**

- Δραστηριότητες του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Τεύχος 239, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2018

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Η νομοθετική παρέμβαση της κυβέρνησης σε ένα ζωτικής σημασίας θέμα, που είναι το δικαίωμα της απεργίας, αφορά νομοθετικούς περιορισμούς που δυσχεραίνουν στην πράξη την άσκησή του. Το πλήθος των νομοθετικών όρων και η ακριβής τήρησή τους, καθιστά πολύ δύσκολη την κήρυξη της απεργίας. Η ΓΣΕΕ έθεσε υπόψη του Υπουργείου Εργασίας ένα Υπόμνημα, στο οποίο προβάλλει αναλυτικά τη θέση της, σχετικά με το δικαίωμα της απεργίας, και δημοσιεύεται σε αυτό το τεύχος της ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ. Επιπλέον, στο παρόν τεύχος, αναδημοσιεύεται ένα άρθρο του Ηλία Ιωακείμογλου, από τα Κείμενα Πολιτικής (Policy Briefs) του Παρατηρητηρίου Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, με τίτλο, «Κόστος εργασίας και περιθώρια κέρδους στα χρόνια των μνημονίων» (Ιανουάριος 2018). Κατόπιν, δημοσιεύεται το Δελτίο Τύπου της ΓΣΕΕ ως απάντηση στην κριτική που άσκησε ο ΣΕΒ στο προαναφερθέν άρθρο των Policy Briefs. Επίσης, αναδημοσιεύεται ένα άρθρο του Επιστημονικού Διευθυντή, του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, με τίτλο, «Στη χώρα της αυταπάτης και της ιδεοληψίας». Επιπρόσθετα, θα θέλαμε να ενημερώσουμε τους αναγνώστες μας, ότι από εδώ και στο εξής, θα επιχειρήσουμε να καθιερώσουμε μια στήλη με πολιτιστικά δρώμενα, και στη βάση αυτή δημοσιεύουμε δύο κείμενα με τίτλο, «Καινούργιες Πατρίδες», και «Τ' αγριολούλουδα του Βαρλάμου». Τέλος, αναφέρονται οι δραστηριότητες του ΙΝΕ, το τελευταίο διάστημα.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ • ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Γιάννης Παναγόπουλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Γιώργος Αργείτης, Δημήτρης Κατσορίδας, Γιώργος Κολλιάς, Γιώργος Κρητικίδης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γιώργος Αργείτης

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γ. Κολλιάς, Δ. Κατσορίδας

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ιουλιανού 24 Αθήνα, Τηλ: 210 8202247, Fax: 210 8202202

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ: www.inegsee.gr • **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:** dκat@inegsee.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΚΑΜΠΥΛΗ, Αντιγόνης 60, Τηλ: 210 5156820, Fax: 210 5156811, www.kambili.gr

Υπόμνημα Της Γενικής Συνομοσπονδίας εργατών Ελλάδος : Το Δικαίωμα στην απεργία

1. Η Γενική Κατάσταση

1. Το Ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 23 παρ.2 αναγνωρίζει ανεπιφύλακτα το δικαίωμα απεργίας. Ορίζει ότι: *«Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων».*

   Εντούτοις, το συνταγματικά κατοχυρωμένο αυτό δικαίωμα εν τοις πράγμασι καταλύεται με εσφαλμένες νομικές ερμηνείες, με τη νομολογιακή απορρύθμισή του και τη πρόσφατη νομοθετική παρέμβαση στον τρόπο λήψης της σχετικής απόφασης στα πρωτοβάθμια σωματεία. Με τη νομοθετική αυτή παρέμβαση επέρχεται σημαντική μεταβολή στο ν. 1264/1982 , μετά από 35 χρόνια εφαρμογής του νόμου.

2. Η απεργία ως δικαίωμα, αλλά και ως μέσο του εργατικού αγώνα, έχει ως άμεσο αποτέλεσμα - και ταυτόχρονα συστατικό στοιχείο της έννοιάς της - την πρόκληση ζημίας άμεσης στον εργοδότη ή έμμεσης στο κράτος (σε περίπτωση που αποδέκτης των αιτημάτων της είναι η κυβέρνηση, η οποία επεμβαίνοντας στην οικονομία καθορίζει τις εργασιακές σχέσεις).

   Η νομοθετική θέσπιση περιορισμών της απεργίας, αλλά και όλη η μνημονιακή νομοθεσία των τελευταίων χρόνων, καταλυτική των εργασιακών δικαιωμάτων, προδιαγράφουν τα όρια της νόμιμης άσκησης του σχετικού απεργιακού δικαιώματος, στο οποίο ορθώνεται σειρά νομοθετικών απαγορεύσεων. Με τον τρόπο αυτό αποδυναμώνεται το δικαίωμα και καθίσταται προβληματική για τους εργαζόμενους η προσφυγή στην απεργία.

3. Υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 95% των δικαστικών αποφάσεων που έχουν κρίνει απεργίες, δέχτηκαν ότι αυτές ήταν παράνομες και διέταξαν την διακοπή τους. Όπως μάλιστα δέχεται η νομολο-

γία των δικαστηρίων, μπορεί να απαγορευθεί και η επανάληψη απεργιών στο μέλλον με τα ίδια ή παρόμοια αιτήματα, παρά το γεγονός ότι θα πρόκειται για απεργίες με διαφορετική ταυτότητα, λόγω των, αυτονόητα, διαφορετικών συνθηκών άσκησης του δικαιώματος. Εξάλλου κατά των απεργών, σε περίπτωση παράβασης της απαγόρευσης, συχνά απειλούνται χρηματικές ποινές και προσωπική κράτηση, επιπλέον δε οι απεργοί μπορεί να υποχρεωθούν να αποζημιώσουν τον εργοδότη, δηλαδή να αποκαταστήσουν τη ζημιά του από την «παράνομη» ή «καταχρηστική» απεργία.

4. Με την κατάσταση που έχει πλέον διαμορφωθεί δεν είναι δυνατό να μιλάμε για περιορισμούς του δικαιώματος απεργίας ή για αυστηρή νομολογία. Στην πραγματικότητα πρόκειται για κατάργηση του δικαιώματος απεργίας.

Ειδικότερα ως προς το απεργιακό δικαίωμα έχει διαμορφωθεί στις πρόσφατες δεκαετίες η ακόλουθη κατάσταση:

2. Η νομοθετική υπονόμευση του δικαιώματος απεργίας

Το δικαίωμα της απεργίας υπόκειται σε αυστηρούς νομοθετικούς περιορισμούς που δυσχεραίνουν στην πράξη την άσκησή του. Η αυτονομία των συνδικάτων ως προς την επιλογή των μέσων, του τρόπου, του χρόνου και κάθε άλλης λεπτομέρειας της άσκησης των συλλογικών εργατικών αγώνων, περιορίζεται από την υποχρέωση τήρησης όλων των νομοθετικών περιορισμών, ουσιαστικών και διαδικαστικών, στην άσκηση του δικαιώματος της απεργίας.

Προβλέπονται νομοθετικά πολλοί και λεπτομερείς όροι νομιμότητας, έτσι ώστε είτε να γίνεται δύσκολη ή σχεδόν αδύνατη η σύννομη κήρυξη της απεργίας, είτε να προδικάζεται η απαγόρευσή της ως παράνομης. Γραφειοκρατικές διαδικασίες, τυπολατρικές προβλέψεις και αδικαιολόγητες λεπτομερείς διατυπώσεις κάνουν τα όρια της νομιμότητας ασφυκτικά και δημιουργούν λόγους για να κηρύσσεται η απεργία παράνομη. Έτσι:

α. Με το άρθρο 19 του ν.1264/82 (όπως τροποποιήθηκε με τους ν.1915/90 και 2224/94), καθορίζεται λεπτομερέστατα και επακριβώς αυστηρή διαδικασία για τη λήψη της απόφασης για απεργία. Η παράβαση οποιασδήποτε από τις διαδικαστικές διατυπώσεις, δημιουργεί κίνδυνο κήρυξης της απεργίας παράνομης. Απαιτείται π.χ. για την κήρυξη της απεργίας στις πρωτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις απόφαση γενικής συνέλευσης (το ίδιο ισχύει και για τις δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες οργανώσεις των δημόσιων υπαλλήλων). Οποιαδήποτε ασήμαντη παρατυπία στη λήψη της απόφασης αρκεί για να χαρακτηριστεί όλη η απεργία παράνομη, άσχετα με την πραγματική θέληση των εργαζομένων και την πραγματική συμμετοχή τους στην απεργία.

Ήδη κατ' επιταγή των διεθνών δανειστών προκειμένου να κλείσει η τρίτη αξιολόγηση, η Βουλή καλείται να ψηφίσει διάταξη, που προβλέπει αυξημένη σε πάνω από το 50% απαρτία των ταμειακά εντάξει μελών των πρωτοβάθμιων σωματείων κατά τη Γενική Συνέλευση για τη σύννομη λήψη της απόφασης για απεργία.

Στο καθεστώς πρωτοφανούς εργασιακής ανασφάλειας των εργαζομένων στις επιχειρήσεις και υπό την απειλή της απόλυσης, απαρτία τέτοιου μεγέθους θα είναι πλέον σχεδόν ανέφικτη. Επομένως η απεργία θα θεωρείται παράνομη a priori για τη μέγιστη πλειονότητα των πρωτοβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Οι συνέπειες αυτής της ρύθμισης για το δικαίωμα της απεργίας θα είναι καταλυτικές, αφού θα καθιστά περίπου αδύνατη την άσκησή του contra στο άρθρο 23 παρ. 2 του Συντάγματος για την αποτελεσματική προστασία και άσκηση του δικαιώματος απεργίας. Γιατί , όπως είναι γνωστό, στο άρθρο 23 παρ. 2 του Συντάγματος προβλέπονται περιορισμοί του δικαιώματος απεργίας, ωστόσο στο τελευταίο εδάφιο του άρθρου 23 παρ. 2Σ τίθεται ένας κρίσιμης σημασίας αντιπεριορισμός: «Οι (προβλεπόμενοι στην παρ. 2) περιορισμοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.» (Άρι Καζάκου, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, 2013, Γ΄έκδοση, σελ. 207)

β. Με τον νόμο καθορίζονται επίσης ειδικές διατυπώσεις δημοσιότητας πριν από την απεργία και επιβάλλεται στις συνδικαλιστικές οργανώσεις ειδική υποχρέωση προειδοποίησης της εργοδοτικής πλευράς. Η παράβαση της προθεσμίας για την προειδοποίηση, έστω και για λίγες μόνον ώρες, καθιστά παράνομη την απεργία. Στο ίδιο αποτέλεσμα οδηγεί και η μη τήρηση των προβλεπόμενων διατυπώσεων κατά την προειδοποίηση ή η γνωστοποίηση σε μερικούς και όχι όλους τους οριζόμενους αποδέκτες (για τους δημόσιους υπαλλήλους στο Υπουργείο Οικονομικών- το εποπτεύον Υπουργείο και τη διοίκηση του αρμόδιου φορέα) παρόλο που για την ουσιαστική γνώση αρκεί η προειδοποίηση ενός. Κι όλα αυτά ακόμη και στις περιπτώσεις που η πραγματική γνώση του εργοδότη και της κυβέρνησης για την πρόθεση κήρυξης απεργίας και τα αιτήματά της, πρέπει να θεωρείται δεδομένη, ιδίως όταν έχει γίνει γνωστή η κήρυξη της απεργίας από ανακοινώσεις στα ΜΜΕ.

γ. Τέλος με νόμο προβλέπεται ειδική διαδικασία για τον ορισμό προσωπικού ασφαλείας. Αν οι διατάξεις για το προσωπικό ασφαλείας δεν τηρηθούν κρίνεται αναπόφευκτα παράνομη όλη η απεργία χωρίς, σε πολλές περιπτώσεις, να λαμβάνεται υπόψη από τα δικαστήρια, κατά την ορθότερη άποψη, η πραγματική παρουσία προσωπικού, ικανού να καλύψει τις έκτακτες ανάγκες που έχει σκοπό να εξυπηρετήσει η παρουσία του προσωπικού ασφαλείας.

δ. Οι σύντομες προθεσμίες που ισχύουν για τις απεργιακές διαφορές επεκτάθηκαν με το άρθρο 20 του ν. 4472/2017 και στις διαφορές από την εφαρμογή του άρθρου 656 ΑΚ σε περίπτωση κήρυξης απεργίας στην επιχείρηση.

Δομικό χαρακτηριστικό του ελληνικού δικαίου της απεργίας είναι και η απαγόρευση της ανταπεργίας, του αντίπαλου δηλαδή προς την απεργία δικαιώματος της εργοδοτικής πλευράς. Ενώ το άρθρο 22 παρ. 2 ν. 1264/82 απαγορεύει ρητά την ανταπεργία, ωστόσο, μέσω μιας ειδικής ερμηνευτικής εκδοχής για

τον κίνδυνο λειτουργίας της εκμετάλλευσης , το άρθρο 656 ΑΚ λειτουργεί ως υποκατάστατο της ανταπεργίας, καταστρατηγώντας την απαγόρευση του άρθρου 22 παρ. 2 ν. 1264/82. Γιατί λειτουργικά ισοδύναμο προς την απαγορευόμενη ανταπεργία μέσο είναι η μετακύλιση του κινδύνου λειτουργίας της εκμετάλλευσης στους εργαζομένους σε περίπτωση μερικής απεργίας, απεργίας δηλαδή στην οποία δεν συμμετέχουν όλοι οι εργαζόμενοι, ή απεργίας σε τρίτη επιχείρηση, ή σε περίπτωση απεργίας με τη μορφή στάσεων εργασίας για το διάστημα μεταξύ δύο στάσεων εργασίας, που καθιστούν αδύνατη τη λειτουργία της επιχείρησης ή την αποδοχή της εργασίας των μη απεργών (άρθρο 656 ΑΚ). Κατά την μάλλον κρατούσα στη νομολογία των δικαστηρίων (όχι όμως και στη θεωρία) αλλά μη ορθή άποψη, σε περίπτωση απεργίας η αδυναμία του εργοδότη να απασχολήσει τους μη απεργούς ή το ασύμφορο της λειτουργίας της εκμετάλλευσης λόγω της απεργίας καταλογίζεται στην εργατική πλευρά, (στη σφαίρα ευθύνης των εργαζομένων) και έτσι ο εργοδότης αποφεύγει τον χαρακτηρισμό του ως υπερήμερου δανειστή. Έτσι απαλλάσσεται από την υποχρέωση πληρωμής μισθών υπερημερίας κατά το άρθρο656ΑΚστουςμηαπεργούςπουδεντους απασχολεί αν και προσφέρουν πραγματικώς και προσηκόντως τις υπηρεσίες τους. Μετακυλίεται έτσι σ΄ αυτούς ο μισθολογικός κίνδυνος και η απεργία καταλογίζεται στη σφαίρα κινδύνου των εργαζομένων.

3. Η νομολογιακή αποδυνάμωση του δικαιώματος απεργίας

1. Η καταστολή της απεργίας μεθοδεύεται με την προσφυγή στα δικαστήρια και την έγερση αγωγών για όλες σχεδόν τις απεργίες. Οι εργοδότες είναι σχεδόν

βέβαιοι ότι οι αγωγές τους θα γίνουν δεκτές σύμφωνα με τα συμφέροντά τους. Η διαρκώς εντεινόμενη δικαστικοποίηση των εργατικών αγώνων είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της σημερινής πραγματικότητας. Οι απεργίες οδηγούνται τις περισσότερες φορές στα δικαστήρια, αφού οι δικαστικές αποφάσεις σχεδόν πάντα τις κηρύσσουν παράνομες, επιβάλλουν τη διακοπή τους και τις απαγορεύουν και για το μέλλον, επιβάλλοντας και τις κυρώσεις που αναφέρθηκαν κατά των συνδικαλιστικών οργανώσεων και των συνδικαλιστικών τους εκπροσώπων (απειλή χρηματικής ποινής και προσωπικής κράτησης).

Χαρακτηριστικό των δικαστικών κρίσεων κατά τον έλεγχο της νομιμότητας της απεργίας είναι ο αυτοματισμός, η προσκόλληση στο γράμμα του νόμου, η παραγνώριση της φύσης του δικαιώματος απεργίας και η ερμηνεία του νόμου πάντα προς την κατεύθυνση του περιορισμού της απεργίας, διαμορφώνοντας ουσιαστικά ένα περιβάλλον εχθρότητας των δικαστηρίων απέναντι στο δικαίωμα της απεργίας.

2. Η αποδυνάμωση των απεργιακών κινητοποιήσεων από τα δικαστήρια γίνεται συχνότατα μέσα από την έννοια της καταχρηστικότητας. Κατά τον έλεγχο της καταχρηστικότητας τα δικαστήρια επικεντρώνονται, ανεπίτρεπτα, στον έλεγχο των αιτημάτων και των σκοπών της απεργίας, παρά τη θεμελιακή συνταγματική επιταγή να διασφαλίζουν την ακώλυτη και αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων. Εκτός από τον παράνομο ή όχι χαρακτήρα τους ελέγχεται αν τα αιτήματα είναι «παράλογα», «υπερβολικά», «επουσιώδη», «ανεπίκαιρα», «άνευ αντικειμένου», «άσχετα με τα εργασιακά συμφέροντα» ή αν έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομική κατάσταση της επιχείρησης.

Ενδεικτικά με βάση τη νομολογία, η οποία πλέον αναπαράγεται, έχουν γίνει δεκτά και τα εξής, ανάμεσα σε πολλά άλλα παράδοξα:

- Η δυσαναλογία της ζημίας του εργοδότη από την απεργία από το ένα μέρος και των εργαζομένων από τη μη ικανοποίηση των αιτημάτων τους από το άλλο μέρος, καθιστά κατά τη νομολογία καταχρηστική την απεργία. Για τη διαπίστωση της δυσαναλογίας αυτής τα δικαστήρια καταφεύγουν σε αυθαίρετες εκτιμήσεις μονομερώς για τη ζημιά του εργοδότη ή του κοινωνικού συνόλου αγνοώντας τη φύση και το σκοπό της απεργίας καθώς και τα εργασιακά δικαιώματα για την προστασία των οποίων κηρύσσεται η απεργία.
- Οι μεγαλύτεροι και πλέον σημαντικοί περιορισμοί της απεργίας δικαιολογούνται νομολογιακά με την επίκληση του «γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος». Το γενικό κοινωνικό συμφέρον, η εθνική οικονομία που δοκιμάζεται, οι επιζήμιες στο κοινωνικό σύνολο επιπτώσεις, ακόμα και η «ανωμαλία που θα προκληθεί στο επιβατικό κοινό» είναι συνηθέστατοι λόγοι καταχρηστικότητας της απεργίας.
- Ο χρόνος πραγματοποίησης της απεργίας ελέγχεται πάντοτε. Πολλές απεργίες έχουν κριθεί ως καταχρηστικές, επειδή πραγματοποιήθηκαν κατά την τουριστική περίοδο.

Τέλος σε καταχρηστικότητα οδηγεί η κρίση ότι τα αιτήματα της απεργίας έχουν χαρακτήρα πολιτικό. Τα τελευταία χρόνια η νομολογία έχει προσχωρήσει σε ένα ιδιαίτερα ολισθηρό πεδίο. Κάθε αίτημα των εργαζομένων που απευθύνεται στην κυβέρνηση ή υπάρχει η υποψία έστω ότι στρέφεται, εμμέσως, εναντίον της κυβερνητικής πολιτικής, προσδίδει καταχρηστικό χαρακτήρα στην απεργία, ακόμα και όταν πρόκειται για απεργία σε επιχείρηση του δημόσιου τομέα, όπου η ουσιαστική ταύτιση της επιχείρησης με την κυβέρνηση καθιστά αναπόφευκτο το συσχετισμό των αιτημάτων με την κυβερνητική πολιτική.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η απεργία είναι δυνατή μόνο για το χρονικό διάστημα από την κήρυξή της ως την αναπόφευκτη δικαστική της απαγόρευση. Εξάλλου η απαγόρευση διατάσσεται ταχύτατα, αφού η κείμενη νομοθεσία προβλέπει ότι σε επείγουσες περιπτώσεις μπορεί να συντέμνονται οι προθεσμίες επίδοσης των δικογράφων, η πρακτική δε αυτή ακολουθείται γενικά και ανεξαίρετα, ώστε η επίδοση της αγωγής να μπορεί να γίνεται και λίγες ώρες πριν από τη δικάσιμο που ορίζεται πλέον την ίδια ημέρα κατάθεσης της αγωγής. Δεδομένης δε και της ταχύτητας με την οποία διεξάγονται οι σχετικές δίκες, συχνότατα η απόφαση εκδίδεται την ημέρα της συζήτησης της αγωγής ή την επόμενη, με αποτέλεσμα να παραβιάζονται κατάφωρα δικονομικά και ουσιαστικά δικαιώματα της εργατικής πλευράς, η οποία δεν έχει το στοιχειώδη χρόνο για την υπεράσπισή της. Το αποτέλεσμα είναι ότι η διαδικασία αυτή, δεν έχει απλά υποκαταστήσει, αλλά ουσιαστικά έχει υπέρ αναπληρώσει την (απαγορευμένη) διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων τις απεργιακές διαφορές.

4. Επίλογος

Α. Το **Σύνταγμα,** στο άρθρο 23 παρ. 2 , προστατεύει το δικαίωμα της απεργίας. Στο άρθρο 23 παρ. 2 του Συντάγματος προβλέπονται και περιορισμοί του δικαιώματος απεργίας, ωστόσο στο τελευταίο εδάφιο του άρθρου 23 παρ. 2Σ τίθεται ένας κρίσιμης σημασίας **αντιπεριορισμός:** *«Οι (προβλεπόμενοι στην παρ. 2) περιορισμοί ... δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.»*

Β. Για την άσκηση του δικαιώματος απεργίας **ο Ν. 1264/1982,** που τη ρυθμίζει, θέτει μια σειρά **περιορισμών, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται:**

- Υποχρέωση **γνωστοποίησης** στον εργοδότη
- **Νόμιμα αιτήματα**
- Λήψη απόφασης από το **αρμόδιο όργανο** της συνδικαλιστικής οργάνωσης
- **Διάθεση προσωπικού ασφαλείας** ή, επί επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, διάθεση προσωπικού για την κάλυψη στοιχειωδών αναγκών του κοινωνικού συνόλου
- Στα παραπάνω πρέπει να προσθέσουμε και την απορρύθμιση του δικαιώματος, λόγω της **αρνητικής στάσης της νομολογίας** των δικαστηρίων μας, αφού στη συντριπτική πλειοψηφία τους, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, τα δικαστήρια κρίνουν παράνομες τις απεργίες. Η δικαστική «εκκαθάριση» μάλιστα ολοκληρώνεται σε εξαιρετικά μικρό διάστημα, εξαιτίας των πολύ σύντομων προθε-

σμιών στην εκδίκαση της σχετικής αγωγής, την έκδοση απόφασης και την άσκηση έφεσης.

Γ. Στο περιοριστικό αυτό πλαίσιο η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση με την οποία αυξάνεται η απαιτούμενη απαρτία της Γενικής συνέλευσης για τη λήψη απόφασης για απεργία στις πρωτοβάθμιες οργανώσεις, σε ποσοστό άνω του ½ των οικονομικά τακτοποιημένων μελών, δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο τη λήψη νόμιμης απόφασης για απεργία. Μέσω της ρύθμισης αυτής οδηγούμαστε, δεδομένων και των λοιπών περιορισμών, σε κατάλυση του σχετικού δικαιώματος «εν τη γενέσει» του , πριν καν αυτό ασκηθεί. Από την άλλη, οι υπόλοιποι νομοθετικοί περιορισμοί, η νομολογιακή απορρύθμιση του απεργιακού δικαιώματος και η εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 656 ΑΚ από τα δικαστήριά μας, που επιτρέπει στη διάταξη να λειτουργεί ως υποκατάστατο της απαγορευόμενης ανταπεργίας, δημιουργούν το ασφυκτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο καλείται να λειτουργήσει το απεργιακό δικαίωμα και η συλλογική αυτονομία των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΙΝΕ /ΓΣΕΕ: ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΚΕΡΔΟΥΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΟΝΙΩΝ

Ηλίας Ιωακείμογλου

Κατά τα έτη 2010-2016, ασκήθηκε στην Ελλάδα μια πολιτική *εσωτερικής υποτίμησης (ή ανταγωνιστικού αποπληθωρισμού)*, της οποίας ο διακηρυγμένος στόχος ήταν η γενική μείωση των τιμών των εγχώριων αγαθών και υπηρεσιών έναντι των αντίστοιχων τιμών στις ανταγωνίστριες χώρες. Η πολιτική αυτή κρίθηκε αναγκαία διότι η ελληνική οικονομία δεν διέθετε την ανταγωνιστικότητα που θα της επέτρεπε να διατηρεί ισοσκελισμένο εξωτερικό ισοζύγιο. Για να εκκινήσει και να επιταχυνθεί η διαδικασία της εσωτερικής υποτίμησης, οι ελληνικές κυβερνήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί επέβαλαν μια πρωτοφανή για περίοδο ειρήνης μείωση των μισθών – όχι μόνο των πραγματικών, αλλά και των ονομαστικών – είτε απευθείας με διοικητικά μέτρα είτε μέσω της παρατεταμένης και βαθιάς ύφεσης είτε με διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας.

Αυτή η κατεύθυνση πολιτικής εδράζεται στη θεωρητική αντίληψη σύμφωνα με την οποία η έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας οφείλεται κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, στο υψηλό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Παρά την άσκηση αυτής της πολιτικής, όμως, οι τιμές δεν μειώθηκαν, όπως προβλέπει η θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης, ή μειώθηκαν σε μικρό μόνο βαθμό έναντι των δραματικών περικοπών των μισθών και του μοναδιαίου κόστους εργασίας, παρόλο που η ύφεση η οποία προκλήθηκε από την πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης ήταν κατά πολύ βαθύτερη και πολύ μεγαλύτερη σε διάρκεια από όσο είχε αρχικά προβλεφθεί.

Αυτή η διαπίστωση έχει γίνει πολλές φορές και έχει τεκμηριωθεί στις Ετήσιες Εκθέσεις του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για την οικονομία και την απασχόληση. Στο άρθρο αυτό, η ανάλυση επεκτείνεται σε επιμέρους τομείς της παραγωγής: στη μεταποίηση, στις υπηρεσίες, στις οικοδομές και άλλες κατασκευές, και στη βιομηχανία εκτός οικοδομών και άλλων

Διάγραμμα 1: Τιμές εγχώριου προϊόντος και τιμές εξαγωγών

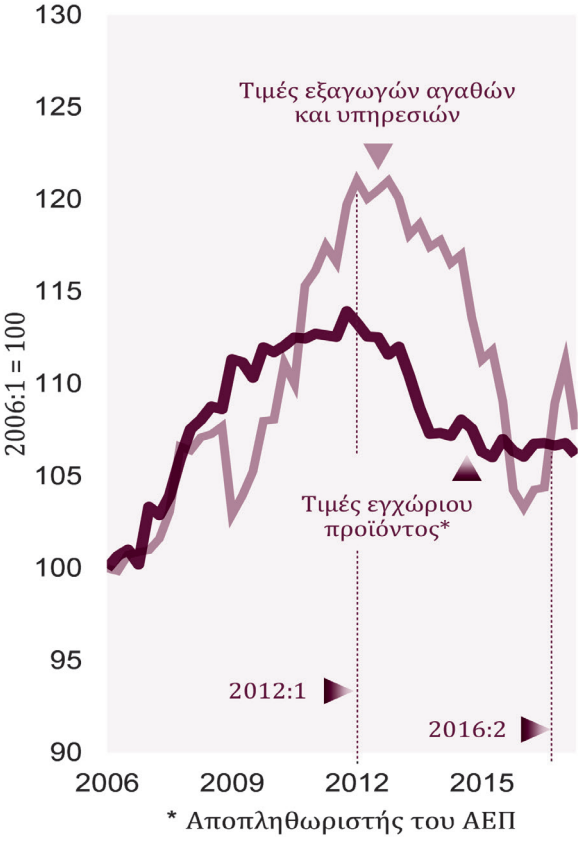

Πηγή: Eurostat

κατασκευών, με έμφαση στη μεταποιητική βιομηχανία, καθώς στον τομέα αυτό παρουσιάζονται οι πιο έντονες μεταβολές.

Σε όσα ακολουθούν, εξετάζουμε διαδοχικά τη σχέση κόστους εργασίας και τιμών, συνολικού κόστους και τιμών (επομένως τη διαμόρφωση των περιθωρίων κέρδους), και τέλος τη σχέση των περιθωρίων κέρδους και άλλων δεικτών κερδοφορίας με τις επενδύσεις στη μεταποίηση. Η περίοδος που εξετάζουμε είναι τα έτη 2010-2016, θεωρώντας ότι η διαδικασία της εσωτερικής υποτίμησης ολοκληρώθηκε κατά το 2016, εφόσον τα έτος αυτό σταμάτησαν οι μειώσεις των τιμών. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1, η προσαρμογή των τιμών του εγχώριου προϊόντος ολοκληρώθηκε ήδη στη διάρκεια του 2015, ενώ η προσαρμογή των τιμών των εξαγωγών κατά το καλοκαίρι του 2016.

Η θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης προβλέπει ότι οι μειώσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (που επιτυγχάνονται με μια πολιτική μείωσης του προϊόντος και συνακόλουθης αύξησης της ανεργίας) μετατρέπονται σε μειώσεις των εγχώριων τιμών, εάν όχι εξ ολοκλήρου, σε μεγάλο βαθμό, και σε κάθε περίπτωση σε βαθμό ικανό να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα.

Η υπόθεση αυτή ελέγχεται με τα εμπειρικά δεδομένα που εμφανίζονται στο Διάγραμμα 2, στο οποίο φαίνονται για κάθε τομέα παραγωγής το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και ο αντίστοιχος δείκτης τιμών (πιο συγκεκριμένα ο αποπληθωριστής της προστιθέμενης αξίας) για την περίοδο της εσωτερικής υποτίμησης (2010-2016). Στο εν λόγω διάγραμμα διακρίνουμε δύο περιπτώσεις:

Στην πρώτη περίπτωση, του τομέα των υπηρεσιών και του τομέα των οικοδομών και άλλων κατασκευών, οι εγχώριες τιμές ακολούθησαν πλήρως τις μειώσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Στις οικοδομές και άλλες κατασκευές, η μείωση ανήλθε περίπου στο 1/4 της αρχικής τιμής, πιθανότατα εξαιτίας των εξαιρετικά δυσχερών συνθηκών που επικρατούν σε αυτό τον τομέα παραγωγής. Η αντίστοιχη μείωση στον τομέα των υπηρεσιών περιορίστηκε σε περίπου 10%.

Στην δεύτερη περίπτωση, είτε της μεταποιητικής βιομηχανίας είτε της ευρύτε-

Διάγραμμα 2: Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και τιμές ανά τομέα παραγωγής

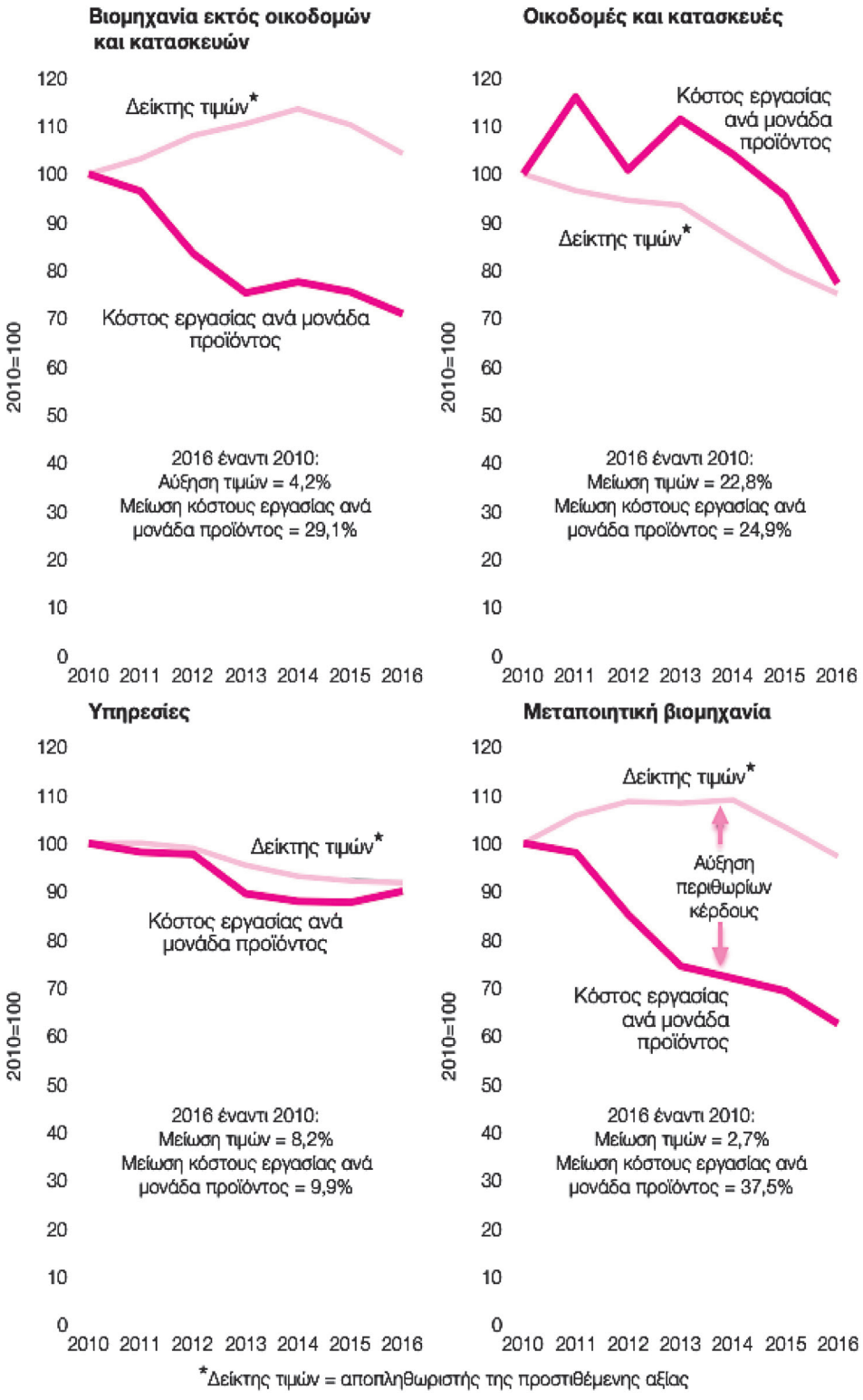

*Δείκτης τιμών = αποπληθωριστής της προστιθέμενης αξίας

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, European Commission

ρης βιομηχανίας (εκτός οικοδομών και άλλων κατασκευών), οι εγχώριες τιμές δεν ακολούθησαν τη ραγδαία μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας: Στη μεν μεταποίηση, η πτώση του δείκτη τιμών στο σύνολο της περιόδου δεν υπερέβη το 3%, ενώ η μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ανήλθε σε 37,5%, τόσο εξαιτίας των μεγάλων μειώσεων στις τρέχουσες αποδοχές όσο και χάρη στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Στη δε ευρύτερη βιομηχανία, εκτός οικοδομών και άλλων κατασκευών, στην οποία εκτός από τη μεταποίηση περιλαμβάνονται τα ορυχεία και μεταλλεία, η παραγωγή ενέργειας και ο κλάδος της ύδρευσης, της αποχέτευσης και διαχείρισης απορριμμάτων, ο δείκτης τιμών αυξήθηκε κατά 4,2% έναντι μείωσης 29,1% του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Επομένως, ενώ στον τομέα των οικοδομών και άλλων κατασκευών καθώς και στον τομέα των υπηρεσιών οι τιμές μειώθηκαν κατ' αναλογία των μειώσεων του μοναδιαίου κόστους εργασίας, αυτό δεν συνέβη στον τομέα της βιομηχανίας: είτε πρόκειται για τη μεταποιητική βιομηχανία είτε για την ευρύτερη βιομηχανία εκτός οικοδομών και άλλων κατασκευών, υπήρξε απλώς ραγδαία υποχώρηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και η υποχώρηση αυτή δεν μεταβιβάστηκε στις τιμές. Ως αποτέλεσμα, αντί του προβλεπόμενου ανταγωνιστικού αποπληθωρισμού, στην περίπτωση της βιομηχανίας πλην κατασκευών, υπήρξε αύξηση των περιθωρίων κέρδους.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης απέτυχε ιδιαίτερα στη μεταποιητική βιομηχανία, δηλαδή σε εκείνο τον τομέα της οικονομίας όπου παρουσιάστηκαν οι μεγαλύτερες μειώσεις του μοναδιαίου κόστους εργασίας.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3, η θεαματική μείωση κατά 37,5% του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος οφείλεται μεν στη μείωση κατά 21,8% της μέσης τρέχουσας αμοιβής εργασίας (στο σύνολο της περιόδου 2010-2016) αλλά οφείλεται και στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας κατά 25,1% την ίδια περίοδο. Η δε αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας πραγματοποιήθηκε σε συνθήκες μικρής μείωσης της παραγωγής, και επομένως προήλθε από μείωση της απασχόλησης: Ο αριθμός των

Διάγραμμα 3: Διαμόρφωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας στη μεταποιητική βιομηχανία

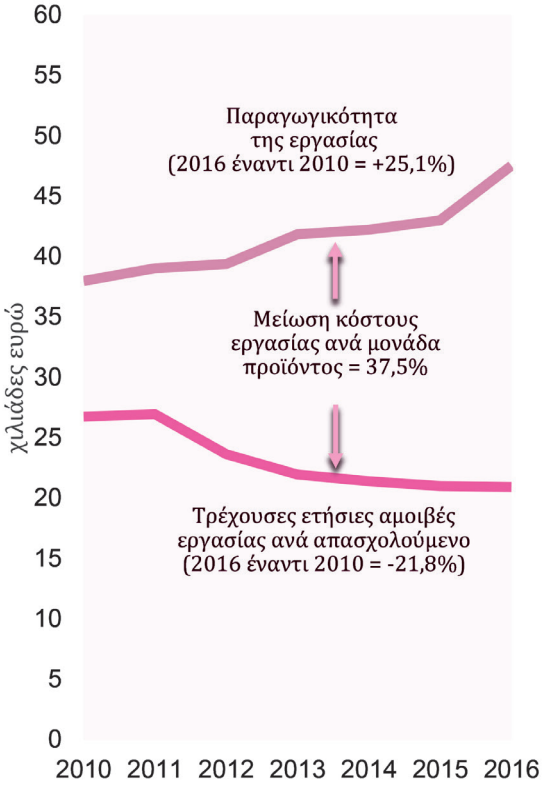

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, European Commission

μισθωτών περιορίστηκε κατά περίπου 70 χιλιάδες άτομα μεταξύ 2010 και 2016, ενώ ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων κατά περίπου 40 χιλιάδες. Οι αυτοαπασχολούμενοι της μεταποιητικής βιομηχανίας είναι σε μεγάλο βαθμό «αυτοαπασχολούμενοι που απασχολούν προσωπικό», δηλαδή εργοδότες μικρών επιχειρήσεων.

Αυτά τα στοιχεία συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι υπήρξαν εκτεταμένες διαδικασίες εκκαθάρισης των πιο αδύναμων κεφαλαίων της μεταποιητικής βιομηχανίας, είτε με την παύση λειτουργίας μικρών επιχειρήσεων (γεγονός που υποδεικνύει η μεγάλη μείωση του αριθμού των αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό) είτε με παύση λειτουργίας τμημάτων επιχειρήσεων, με συγχωνεύσεις τμημάτων και με άλλες αναδιαρθρώσεις που εξοικονομούν εργασία (από όπου προέρχεται η μείωση της μισθωτής απασχόλησης κατά περίπου 70 χιλιάδες άτομα).

Τα παραπάνω στοιχειοθετούν την άποψη ότι η μεταποιητική βιομηχανία διήλθε κατά τα χρόνια της εσωτερικής υποτίμησης από περίοδο αμυντικής αναδιάρθρωσης, δίχως να επιδιώξει αύξηση των πωλήσεών της μέσω μείωσης των τιμών των προϊόντων της, επομένως χωρίς αύξηση του προϊόντος της αλλά με αύξηση της κερδοφορίας της. Αυτή η εκτίμηση ενισχύεται από τα στοιχεία του μέσου περιθωρίου κέρδους στους βασικούς παραγωγικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4, το μέσο περιθώριο κέρδους στη μεταποιητική βιομηχανία (υπολογισμένο με βάση το κόστος εργασίας) αυξήθηκε κατά 56% στην υπό εξέταση περίοδο, ενώ παρέμεινε πρακτικά αμετάβλητο στον τομέα των υπηρεσιών

Διάγραμμα 4: Μέσο περιθώριο κέρδους (υπολογισμένο με βάση το κόστος εργασίας)

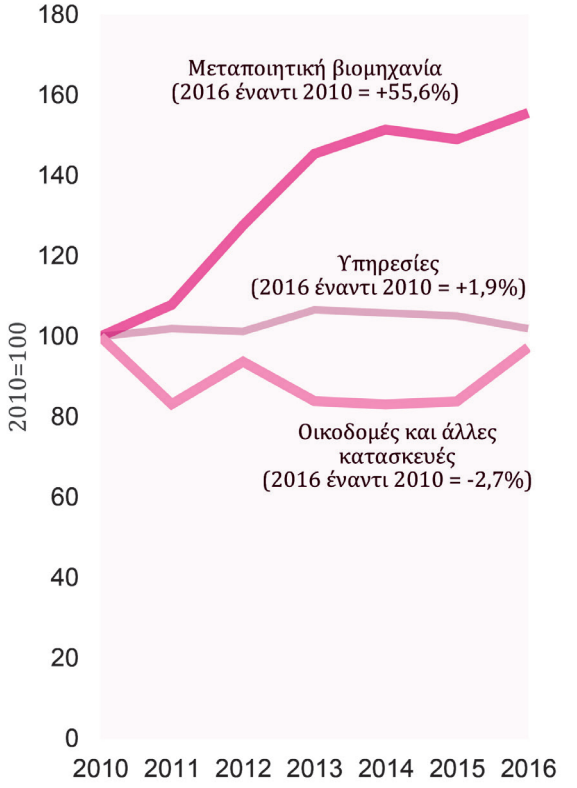

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, European Commission

και μειώθηκε στον τομέα των οικοδομών και άλλων κατασκευών. Στο Διάγραμμα 5 φαίνεται το μέσο περιθωρίου κέρδους, όχι μόνο με βάση το κόστος εργασίας αλλά και με βάση τις συνολικές δαπάνες για μισθοδοσία και για ενδιάμεσες αναλώσεις (πρώτες ύλες και υπηρεσίες που αγόρασαν οι επιχειρήσεις). Ανεξάρτητα από τον τρόπο υπολογισμού του μέσου περιθωρίου κέρδους, επιβεβαιώνεται ότι η μεταποιητική βιομηχανία δεν στράφηκε σε μια πολιτική επιθετικής αναδιάρθρωσης που θα αποσκοπούσε στη διεύρυνση των μεριδίων της στις αγορές του εξωτερικού αλλά σε μια πολιτική αύξησης των περιθωρίων κέρδους επί του ίδιου αμετάβλητου όγκου παραγωγής.

Διάγραμμα 5: Μέσο περιθώριο κέρδους στη μεταποίηση

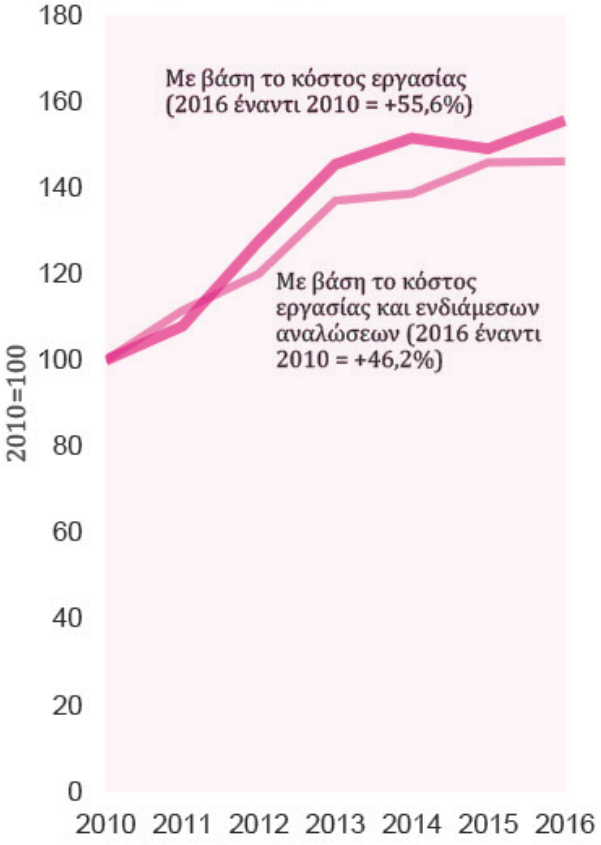

Πηγή: STAN database, OECD

Διάγραμμα 6: Δείκτες κερδοφορίας της μεταποιητικής βιομηχανίας

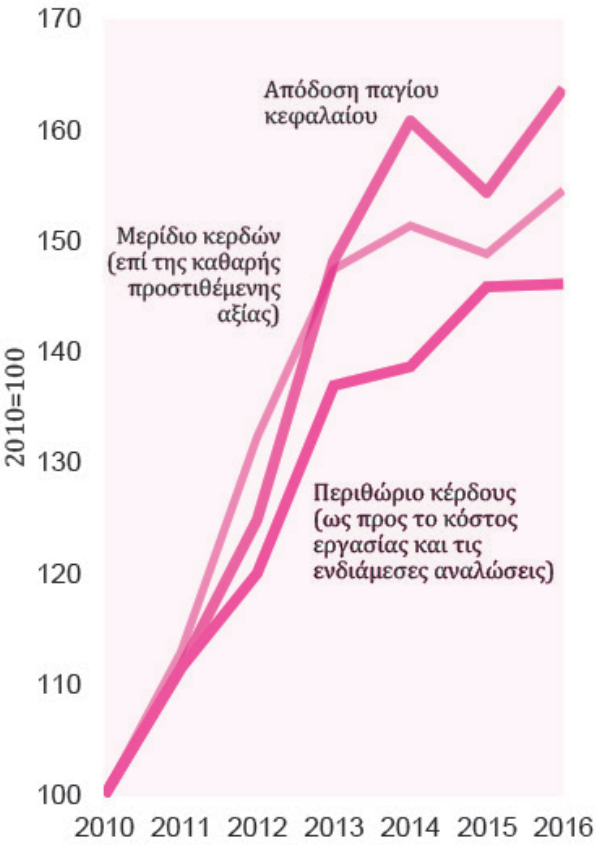

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, EC

Το τι απέδωσε αυτή η πολιτική της αύξησης της κερδοφορίας φαίνεται στο Διάγραμμα 6: Κατακόρυφη αύξηση παρουσίασαν, στη διάρκεια εφαρμογής της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης, τρεις δείκτες κερδοφορίας, δηλαδή το μέσο περιθώριο κέρδους ως προς το κόστος εργασίας και ενδιάμεσων αναλώσεων (στο οποίο ήδη αναφερθήκαμε παραπάνω), το μερίδιο των κερδών στην καθαρή προστιθέμενη αξία, και ο κυριότερος δείκτης κερδοφορίας, που είναι η απόδοση κεφαλαίου (δηλαδή το κέρδος προ φόρων, μετά τις αποσβέσεις ως ποσοστό του καθαρού κεφαλαιακού αποθέματος σε τιμές αντικατάστασης).

Η εκτίμηση ότι η μεταποιητική βιομηχανία κατά τα έτη 2010-2016 περιορίστηκε σε μια πολιτική αμυντικής αναδιάρθρωσης ενισχύεται περαιτέρω από το γεγονός ότι δεν μετέτρεψε τα κέρδη της περιόδου σε επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 7, η εξέλιξη της κερδοφορίας (που αναφέρεται στο διάγραμμα ως απόδοση παγίου κεφαλαίου) έρχεται σε έντονη αντίθεση με την εξέλιξη των ακαθάριστων και των καθαρών επενδύσεων παγίου κεφαλαίου στη μετα-

ποιητική βιομηχανία: ενώ η κερδοφορία παρουσίασε αλματώδη αύξηση, οι καθαρές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ήταν αρνητικές από το 2012 έως το 2015, που σημαίνει ότι συρρικνώθηκε το παραγωγικό δυναμικό της μεταποίησης. Η φάση αποεπένδυσης στη μεταποιητική βιομηχανία φαίνεται ότι έληξε το 2016, αν και η βελτίωση είναι δυσδιάκριτη στα στοιχεία (Διάγραμμα 7). Παραμένει εξάλλου εξαιρετικά μεγάλο το χάσμα που χωρίζει τους δείκτες κερδοφορίας της μεταποίησης από τις επενδυτικές της επιδόσεις.

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει, μεταξύ άλλων, ότι οι δραματικές μειώσεις των μισθών στη μεταποιητική βιομηχανία δεν απέδωσαν τα προβλεπόμενα από τη θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης (αντίστοιχες μειώσεις των τιμών, συνακόλουθη αύξηση της ανταγωνιστικότητας και βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών), αλλά μετατράπηκαν σε αυξήσεις των κερδών, οι οποίες μάλιστα δεν συνοδεύτηκαν από αξιόλογες αυξήσεις των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου.

Διάγραμμα 7: Κέρδος και επενδύσεις στη μεταποίηση

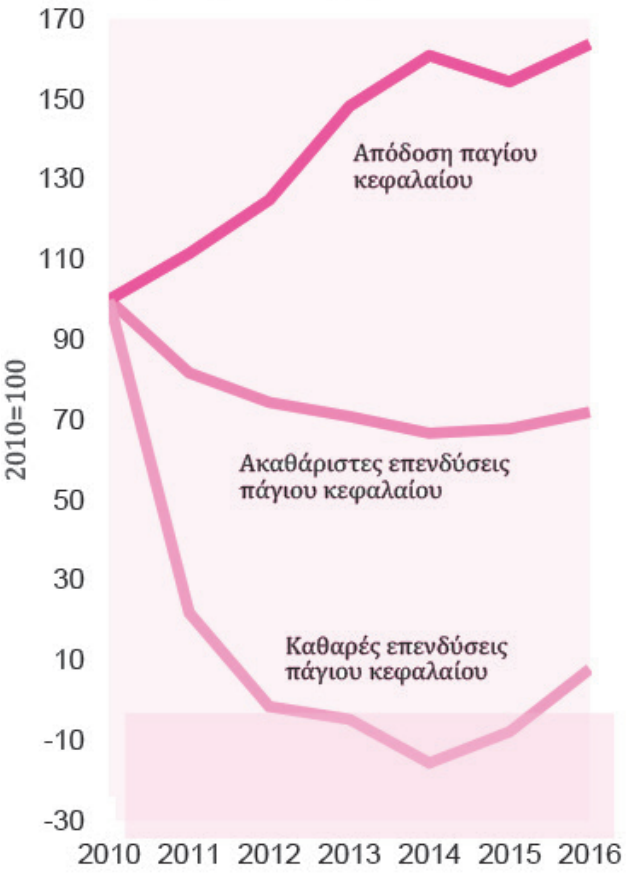

Πηγή: STAN database, OECD

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ
Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων.

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο είναι του συγγραφέα και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Γλωσσική επιμέλεια–Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα

Η παρούσα έρευνα χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και δια Βίου Μάθηση» 2014-2020.

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το Παρατηρητήριο του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, με αφορμή το προηγούμενο Κείμενο Πολιτικής (Policy Brief) με τίτλο, «Κόστος εργασίας και περιθώρια κέρδους στα χρόνια των μνημονίων», δέχτηκε κριτική από τον ΣΕΒ, στο Εβδομαδιαίο Δελτίο του (για περισσότερα δείτε εδώ: http://www.sev.org.gr/vivliothiki-tekmiriosi/evdomadiaio-deltio-gia-tin-elliniki-oikonomia/weekly-8-2-2018/).

Η ΓΣΕΕ απάντησε στην εν λόγω κριτική, με Δελτίο Τύπου, το οποίο παρουσιάζεται σε αυτό το τεύχος της ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ, αμέσως παρακάτω.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΠΙΔΙΔΕΤΑΙ Ο ΣΕΒ

Σε πόλεμο εντυπώσεων επιδίδονται οι συντάκτες του ενημερωτικού δελτίου του ΣΕΒ, με τη μόνη ειλικρίνεια που επιδεικνύουν να είναι η αδυναμία τους να αντιληφθούν ή σωστότερα η επιλογή τους να μην βλέπουν, ότι πέραν της πολιτικής που ακολουθείται, υπάρχει και άλλη πολιτική.

Είναι η πολιτική της αύξησης της ανταγωνιστικότητας, μέσω μειώσεων των τιμών που θα ακολουθήσουν πλήρως ή έστω εν μέρει, τις μεταβολές του μοναδιαίου κόστους εργασίας.

Αν όπως ισχυρίζονται οι συντάκτες του δελτίου οι τιμές, διαμορφώνονται αποκλειστικά στις διεθνείς αγορές και δεν μπορούν να μειωθούν, τότε ποιος ήταν ακριβώς ο στόχος της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης; Μονομερώς οι μειώσεις των μισθών των εργαζομένων;

Η αναφορά τους μάλιστα σε Σοβιετικού τύπου θεσμούς (κεντρικός σχεδιασμός), αποκαλύπτει πέρα από άγνοια και την εξτρεμιστική ιδεοληψία των συγγραφέων του δελτίου.

Επειδή όμως εκτός από το παιχνίδι των εντυπώσεων, υπάρχει και η ουσία και το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ κινείται αποκλειστικά και μόνο με τεκμηριωμένα επιστημονικά στοιχεία, ας δούμε αναλυτικά την αλήθεια:

1. Η ανάλυσή μας έδειξε ότι η μεταποιητική βιομηχανία, κατά την μνημονιακή περίοδο 2010-2016, αντί να χρησιμοποιήσει την μείωση κατά 37% του μοναδιαίου κόστους εργασίας για να μειώσει τις τιμές της και να αυξήσει έτσι την ανταγωνιστικότητά της και τις εξαγωγικές της επιδόσεις, στράφηκε σε μια πολιτική αύξησης των περιθωρίων κέρδους μέσα σε συνθήκες μηδενικών ή και αρνητικών καθαρών επενδύσεων. Η φάση αυτή φαίνεται ότι ολοκληρώθηκε στη μεταποιητική βιομηχανία κατά το 2016, πλην όμως το βιομηχανικό παραγωγικό δυναμικό είχε εν τω μεταξύ υποστεί συρρίκνωση αλλά και τεχνολογική

απαξίωση λόγω της αύξησης της παλαιότητάς του κατά μια πενταετία.

2. Κατά την αντίληψη των συγγραφέων του δελτίου του ΣΕΒ “οι μεταποιητικές επιχειρήσεις δεν έχουν έλεγχο πάνω στις τιμές των προϊόντων που παράγουν για εξαγωγές ή για υποκατάσταση εισαγωγών αφού οι τιμές αυτές καθορίζονται στις διεθνείς αγορές”. Αυτή είναι μια -αν μη τι άλλο- εντυπωσιακή δήλωση, διότι όλοι γνωρίζουμε πως κανείς δεν υποχρεώνει κανέναν να ακολουθήσει τις τιμές του ανταγωνισμού, και έχει κάθε δικαίωμα να μειώσει τις τιμές του όσο επιθυμεί προκειμένου να αυξήσει τις πωλήσεις του, ιδιαίτερα όταν έχει κόστος που το επιτρέπει. Πρόκειται εξάλλου για αυτό που κάνουν οι επιχειρήσεις της Πορτογαλίας και της Ισπανίας με αποτέλεσμα να έχουν βελτιώσει τις εξαγωγικές τους επιδόσεις και τις πωλήσεις τους αφήνοντας μακριά πίσω τους την ελληνική βιομηχανία.

3. Ρητά λοιπόν το Δελτίο αρνείται ότι υπάρχει η δυνατότητα οι τιμές να αυξομειώνονται ώστε να αντανακλούν τις μεταβολές του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Δεν χρειάζεται ωστόσο να είναι κάποιος ιδιαίτερα οξυδερκής παρατηρητής για να διαπιστώσει στα στατιστικά στοιχεία ότι συστηματικά στο παρελθόν οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα μετέφεραν στις τιμές τους τις αυξήσεις του μοναδιαίου κόστους εργασίας, όποτε αυτές υπήρξαν (π.χ. 2000-2008), ενώ αντιθέτως, ελάχιστα μειώνουν τις τιμές τους όταν υπάρχουν μειώσεις των μισθών —ακόμη και όταν αυτές είναι δραματικές, όπως στη διάρκεια της μνημονιακής περιόδου.

4. Οι συντάκτες του Δελτίου θεωρούν ότι κακώς η ανάλυση του ΙΝΕ αφορούσε μόνο τα χρόνια της κρίσης 2008-2016 και ότι θα έπρεπε να λάβει υπόψη και τα έτη 2000-2007, όταν το μέσο περιθώριο κέρδους στην Ελλάδα (με βάση το κόστος εργασίας) ήταν το δεύτερο υψηλότερο στην ευρωζώνη. Κατά την αντίληψή τους, η κερδοφορία θα πρέπει να επανέλθει στα υψηλά επίπεδα εκείνης της περιόδου οικονομικής άνθισης, άγνωστο όμως για ποιο λόγο. Αυτή είναι μια τόσο αυθαίρετη προτίμηση που θα μπορούσαν να διαλέξουν ως περίοδο αναφοράς τα έτη 1960-1973, όταν η κερδοφορία βρισκόταν σε δυσθεώρητα υψηλά επίπεδα.

5. Σε μια ακόμη προσπάθεια να δημιουργήσει εντυπώσεις, το Δελτίο του ΣΕΒ ασκεί κριτική στην ανάλυσή μας διότι δεν λάβαμε υπόψη μας την άνοδο που παρουσίασαν οι επενδύσεις στην

μεταποίηση κατά το 2016. Πράγματι, την στιγμή κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η ανάλυσή μας, το πρώτο δεκαήμερο του Ιανουαρίου, τα τελικά στοιχεία για τις εν λόγω επενδύσεις δεν είχαν δημοσιευθεί και οι εκτιμήσεις που υπήρχαν τότε υποεκτιμούσαν τις πραγματικές επενδύσεις. Έχει ενδιαφέρον όμως να εξετάσουμε με ποιο τρόπο αυτό μετατρέπει τα συμπεράσματα της ανάλυσής μας, σύμφωνα με τα οποία "Η φάση αποεπένδυσης στη μεταποιητική βιομηχανία φαίνεται ότι έληξε το 2016, αν και η βελτίωση είναι δυσδιάκριτη στα στοιχεία". Με βάση τα σημερινά στοιχεία, οφείλουμε να μετατρέψουμε την εκτίμησή μας αυτή κατά το ότι η βελτίωση των επενδύσεων το 2016 δεν είναι πλέον δυσδιάκριτη στα στοιχεία αλλά εμφανής. Αυτή η μικρή διαφορά, όμως, αφορά μόνο το 2016, δηλαδή το τελευταίο έτος της περιόδου που αναλύσαμε. Επιπλέον, η σύνθεση των επενδύσεων του 2016 για τις οποίες το Δελτίο του ΣΕΒ θριαμβολογεί δεν είναι τόσο ελπιδοφόρα καθώς μόνο το ήμισυ των εν λόγω επενδύσεων αφορά σε μηχανολογικό εξοπλισμό (το άλλο μισό αφορά σε κατασκευές). Αυτή η αναλογία κατασκευών / μηχανολογικού εξοπλισμού = 1:1 είναι χαρακτηριστικό της περιόδου 2008-2016 ενώ η αντίστοιχη αναλογία κατά την προηγούμενη περίοδο ήταν 1:4. Η ποιότητα των επενδύσεων παρουσιάζει λοιπόν σημαντική επιδείνωση και κατά το 2016.

6. Για το σύνολο της μνημονιακής περιόδου, ισχύει επομένως το συμπέρασμα της ανάλυσής μας: Οι δραματικές μειώσεις των μισθών στη μεταποιητική βιομηχανία, στο σύνολο της μνημονιακής περιόδου. δεν απέδωσαν τα προβλεπόμενα από τη θεωρία της εσωτερικής υποτίμησης (αντίστοιχες μειώσεις των τιμών, συνακόλουθη αύξηση της ανταγωνιστικότητας και βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών), αλλά μετατράπηκαν σε αυξήσεις των κερδών, οι οποίες δεν συνοδεύτηκαν από αξιόλογες αυξήσεις των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου. Η περίοδος της αποεπένδυσης φαίνεται ότι τελείωσε κατά το 2016 μαζί με την διαδικασία της εσωτερικής υποτίμησης. Απομένει τώρα να δούμε ποιο θα είναι το ύψος αλλά και η σύνθεση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου κατά τα επόμενα έτη. Διότι χωρίς μεγάλες και συνεχείς αυξήσεις των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και χωρίς αποκατάσταση της αναλογίας κατασκευών / μηχανολογικού εξοπλισμού υπέρ του δευτέρου στα προ κρίσης επίπεδα, δεν μπορεί να υπάρξει καμία συστηματική προσπάθεια για την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων, της εμπορίας τους, του γεωγραφικού προσανατολισμού των εξαγωγών, και των άλλων παραγόντων που αποκαλούμε «διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα». Απομένει να δούμε εάν η βιομηχανική τάξη είναι σε θέση να φέρει σε πέρας ένα τέτοιο σχέδιο ή θα παραμείνει προσκολλημένη στην πάγια και παραδοσιακή άποψή της ότι τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας λύνονται με τη διατήρηση του κόστους εργασίας σε χαμηλά επίπεδα.

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Στη χώρα της αυταπάτης και της ιδεοληψίας*

του Γιώργου Αργείτη
Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΕ
Καθηγητή στο Οικονομικό Τμήμα ΕΚΠΑ

Είμαστε πλέον στις αρχές του 2018 και, ύστερα από σχεδόν εννέα χρόνια εφαρμογής τριών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να αναζητά αναπτυξιακή διέξοδο. Τα πολύ υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα για τα οποία έχει δεσμευτεί η χώρα, η υπερσυσσώρευση δημόσιου χρέους, το έλλειμμα εγχώριας ζήτησης και η απομόχλευση όλων των τομέων της οικονομίας δημιουργούν συνθήκες εγκλωβισμού της σε μια κατάσταση παρατεταμένης στασιμότητας και χαμηλών ρυθμών μεγέθυνσης, εκτός αν υπάρξει ένα ισχυρό, ωστόσο εξαιρετικά αβέβαιο, επεκτατικό σοκ ξένων παραγωγικών επενδύσεων.

Από την αρχή αυτής της κρίσης, η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με την αχίλλειο πτέρνα της, την πολιτική και την οικονομική κουλτούρα της. Ουσιαστικός δημόσιος διάλογος δεν έγινε για το πώς φτάσαμε σε αυτή την κατάσταση και για το πώς θα μπορούσαμε να βγούμε από την κρίση. Και δεν θα γίνει. Δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις. Κυριαρχούν τόσες αυταπάτες και ιδεοληψίες που δεν επιτρέπουν καμία γόνιμη αντιπαράθεση ιδεών και πολιτικών. Η συζήτηση για τα Μνημόνια έγινε με όρους μικροκομματικούς και αφορούσε την κομματική κατανομή του κόστους της εφαρμογής τους. Την ίδια στιγμή η ελληνική κοινωνία στο περιθώριο πληρώνει τις συνέπειες και συσσωρεύει απογοήτευση και οργή.

Τα Μνημόνια ήταν και παραμένουν ακατάλληλα για να δημιουργήσουν βιώσιμους μετασχηματισμούς στα βασικά υποσυστήματα της οικονομίας. Επιχείρησαν μια ταχεία και βραχυπρόθεσμη προσαρμογή με εμπροσθοβαρή απορρόφηση του κόστους αυτής της προσαρμογής από την Ελλάδα για να αποφευχθεί η ουσιαστική αναδιάρθρωση του χρέους. Προκάλεσαν την κατάρρευση του παραγωγικού και του κοινωνικού ιστού, πρωτόγνωρη αποεπένδυση, τεράστια αύξηση της ανεργίας και δραματική συρρίκνωση του ΑΕΠ. Παράλληλα αποσταθεροποίησαν το χρηματοπιστωτικό σύστημα, καθώς επιχειρήσεις και νοικοκυριά βρέθηκαν χωρίς ροές ρευστό-

* Αναδημοσίευση άρθρου, από την εφημερίδα *ΤΑ ΝΕΑ*, 10 Φεβρουαρίου 2018.

τητας και συνεπώς σε αδυναμία αποπληρωμής των δανειακών τους υποχρεώσεων. Τα Μνημόνια απέτυχαν γιατί δεν έλαβαν υπόψη τους την ίδια την ελληνική οικονομία.

Η μόχλευση της οικονομίας όλα τα προηγούμενα χρόνια και του πολιτικού συστήματος με αναπτυξιακές ψευδαισθήσεις δεν μπορούσε να εξυπηρετηθεί παρά μόνο με μεγαλύτερη συσσώρευση χρέους και λαϊκισμό τόσο στη διαχείριση της οικονομίας όσο και στην κριτική της. Τα Μνημόνια αποδόμησαν τις αυταπάτες του δήθεν αριστερού αντιμνημονιακού λαϊκισμού και ενίσχυσαν τη δεξιά ιδεοληπτική ρητορική. Καθώς οι ιδέες και οι πολιτικές των Μνημονίων έχουν αναδειχτεί σε μονόδρομο διαχείρισης της οικονομίας, η δημόσια συζήτηση με μεγάλη ευκολία υιοθετεί ως αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές παρεμβάσεις με αμφίβολη αναπτυξιακή και σταθεροποιητική επίδραση στο δημοσιονομικό, μακροοικονομικό, παραγωγικό και κοινωνικό σύστημα. Οι δεξιές ιδεοληψίες αφαιρούν πραγματισμό από την εκτίμηση των συνεπειών της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής και των προοπτικών που διαμορφώνονται για τη χώρα μας. Πώς όμως θα βγούμε από αυτή την κατάσταση όταν ακόμη και ο πραγματισμός ως έννοια ταυτίζεται με την υιοθέτηση της κυρίαρχης ιδεοληπτικής ρητορικής; Δηλαδή μιας ρητορικής που δεν αξιολογείται βάσει της πραγματικότητας που ζούμε, αλλά από την δέσμευσή της στην ασκούμενη οικονομική πολιτική. Η χώρα μας χρειάζεται ανασυγκρότηση, όχι όμως μόνο παραγωγική, αλλά πρωτίστως πολιτική και πολιτισμική. Το εγχείρημα είναι μεγάλο και σύνθετο και ο χρόνος περιορισμένος.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

«Καινούργιες πατρίδες»

του Δημήτρη Κατσορίδα

«Καινούργιες πατρίδες. Σε αγκαλιάζουν ή σε διώχνουν, σου δίνουν ευκαιρίες ή σου γκρεμίζουν τα όνειρα, γίνονται δικές σου ή μένουν ξένες...».

Έτσι ξεκινά το ενημερωτικό έντυπο,[1] το οποίο προβάλλει την Έκθεση που παρουσιάζει το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης και Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων, στο Λουτρό των Αέρηδων, σε συνεργασία με το PRISMA-Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών (Κυρρήστου 8-Πλάκα, διάρκεια έκθεσης 13-1-2018 έως 5-3-2018).

Το μεταναστευτικό κύμα, που ακολούθησε την κατάρρευση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, δημιούργησε νέα δεδομένα τόσο για τις χώρες αυτές όσο και για τις χώρες υποδοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, η οποία από χώρα αποστολής μεταναστών μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Εδώ να υπενθυμίσουμε τη μεγάλη μεταναστευτική αιμορραγία, που είχαμε ως χώρα, στις αρχές του 20ού αιώνα, καθώς επίσης και τη μαζική μετανάστευση στη δεκαετία του 1960. Μάλιστα, οι Έλληνες μετανάστες (δεύτερης και τρίτης γενιάς), σε όλο τον κόσμο, ανέρχονται, περίπου, στα 5.000.000, δηλαδή μισή Ελλάδα.

Το εν λόγω πρόσφατο μεταναστευτικό κύμα από τις χώρες της Ανατολικής προς τη Δυτική Ευρώπη έδωσε μεγάλη ώθηση στις οικονομίες τους. Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, *η εισροή μεταναστών αποτέλεσε θετικό παράγοντα όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας, συμβάλλοντας παράλληλα στην αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης, ενώ ταυτόχρονα προσέφερε την ευκαιρία να αυξηθεί η σύνθεση του πληθυσμού ή/ και του εργατικού δυναμικού*. Σε πολλούς δε τομείς της οικονομίας οι μετανάστες κάλυψαν και καλύπτουν πραγματικές ανάγκες της παραγωγής, επειδή ακριβώς οι Έλληνες εργαζόμενοι απέφευγαν να εργασθούν σε εργασίες που θεωρούνταν ανθυγιεινές, χειρωνακτικές, επικίνδυνες ή κακοπληρωμένες (μεταλλεία, καθαριστές, κατώτερο

* Θα θέλαμε να ενημερώσουμε τους αναγνώστες μας, ότι από εδώ και στο εξής και όποτε υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση, θα περιλαμβάνεται μια ενότητα με πολιτιστικά δρώμενα, με τίτλο, «Πολιτιστική Ενημέρωση».

1 *Καινούργιες Πατρίδες-Έκθεση*, έκδοση PRISMA-Κέντρο Αναπτυξιακών Μελετών, Αθήνα, Ιανουάριος 2018.

προσωπικό νοσοκομείων, πτηνοτροφεία, βουστάσια-χοιροστάσια, αλιεία, γεωργία, οικιακοί βοηθοί κτλ.). Ως εκ τούτου, οι μετανάστες κάλυψαν θέσεις, οι οποίες είναι χαμηλής ζήτησης από Έλληνες εργαζόμενους και χαμηλού κοινωνικού κύρους.[2]

Παράλληλα, με τις θετικές οικονομικές επιδράσεις, η μετανάστευση συνετέλεσε στη βελτίωση και ανανέωση της σύνθεσης του πληθυσμού των κοινωνιών που εντάχθηκαν, δημιούργησε πολυ-πολιτισμικές κοινωνίες και μετέτρεψε τις χώρες υποδοχής σε «καινούργιες πατρίδες». Όμως, ταυτόχρονα, όξυνε και προκαταλήψεις για τον «ξένο», τον «άλλο», «τον διαφορετικό», που αντιμετωπίζεται σαν «απειλή». Συν τοις άλλοις, η μετανάστευση είχε επιπτώσεις και για τους ίδιους τους μετανάστες και για τα παιδιά τους, επειδή σε πολλές περιπτώσεις διατάραξε την οικογενειακή συνοχή τους.

Όπως επισημαίνεται από τους οργανωτές, η έκθεση «Καινούργιες Πατρίδες» στρέφει το ενδιαφέρον σε αυτή τη διάσταση της μετανάστευσης: τον χωρισμό της οικογένειας, τη διάσπαση και ίσως την επανένωση. Το ερευνητικό υλικό που παρουσιάζεται στην έκθεση βασίζεται σε συνεντεύξεις, ατομικές και ομαδικές, με μετανάστες ή τα παιδιά τους, οι οποίοι βίωσαν τον χωρισμό της οικογένειας.

«Είμαι η Κλώντια. Η μητέρα μου έφυγε από τη Ρουμανία όταν ήμουν 10 ετών. Μετανάστης στην Ιταλία, ήθελε να μου εξασφαλίσει ένα καλύτερο μέλλον. Πατέρα δεν είχα, ήταν χωρισμένοι. Με έκλεισε σε ένα Χριστιανικό ίδρυμα για εγκαταλειμμένα παιδιά, ένα ορφανοτροφείο. Αισθάνθηκα πραγματικά εγκαταλειμμένη. Στην αρχή μιλούσαμε συχνά στο τηλέφωνο, ερχόταν και να με δει κάθε τρεις μήνες. Μετά μιλούσαμε λιγότερο στο τηλέφωνο και σταμάτησε να έρχεται στην Ρουμανία. Πέρασα την εφηβεία μου χωρίς γονείς. Όλα αυτά που περιμένεις να μάθεις από τη μητέρα σου, εγώ έπρεπε να τα μάθω μόνη μου. Ακόμη και να μαγειρεύω – έμαθα από το Google! Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι γίναμε δύο ξένοι με τη μαμά. Εκείνη με βλέπει ακόμη σαν 10 χρονών παιδί, αλλά εγώ μεγάλωσα...».

Αυτή είναι μία από τις πολλές τραγικές ιστορίες μεταναστών και μεταναστριών ή των παιδιών τους, που περιγράφονται σε αυτήν την έκθεση. Και η έκθεση δομείται, ακριβώς, πάνω στις ιστορίες αυτών των ανθρώπων, που αποδίδονται με δικά τους λόγια, εκ των οποίων κάποιες από τις προσωπικές μαρτυρίες αναρτούνται. Όπως περιγράφεται στο ενημερωτικό έντυπο, *«Οι ιστορίες συμπληρώνονται με εικαστικά έργα, τα οποία μεταφέρουν τη συναισθηματική φόρτιση που ακολουθεί τους μετανάστες και τις οικογένειές τους, ή μας υπενθυμίζουν τους συμβολισμούς που συναρτώνται με τη μετανάστευση: το ταξίδι, η βαλίτσα, οι μνήμες. Ακόμη, παρουσιάζονται στην έκθεση αντικείμενα από την καθημερινή ζωή των μεταναστών, θρησκευτικά σύμβολα, μουσικές, φωτογραφίες»*.[3]

Η Έκθεση περιλαμβάνει τρεις Ενότητες που ακολουθούν την «πορεία» της μετανάστευσης:

2 Για περισσότερα δες Δ. Κατσορίδας, «Μετανάστες εργαζόμενοι και οικονομική ανάπτυξη», *στο Αδήλωτη απασχόληση και ''νομιμοποίηση'' των μεταναστών. Η πρόκληση της μεταναστευτικής πολιτικής,* (επιμέλεια: Απόστολος Καψάλης), έκδοση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες Νο 27, Αθήνα 2007.

3 *Καινούργιες Πατρίδες-Έκθεση*, ό.π., σελ. 5

- **Η πρώτη ενότητα** είναι η απόφαση για μετανάστευση, εξαιτίας των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν στην πατρίδα τους, ο φόβος για το άγνωστο και ο αποχωρισμός ως τραυματική εμπειρία. *«Δεν μπορώ να ξεχάσω τα μάτια των παιδιών μου όταν τα αποχαιρέτησα. Ήταν σαν υπνωτισμένα, μουδιασμένα, γεμάτα ερωτηματικά...»*

- **Η δεύτερη ενότητα** περιλαμβάνει τις δυσκολίες της μετάβασης, συχνά μη νόμιμες, καθώς επίσης τις πρώτες εμπειρίες εγκατάστασης στην ξένη χώρα, οι οποίες αποτελούν μια σοβαρή δοκιμασία για τον μετανάστη. Οι αμφιβολίες εάν έκανε τη σωστή επιλογή και ιδιαίτερα το τραύμα των γονιών που άφησαν πίσω τα παιδιά τους, κάνει τον αγώνα τους ιδιαίτερα επίπονο. *«Όταν μένεις μόνος σου χωρίς την οικογένεια για μεγάλο διάστημα, είναι τραυματικό. Δουλεύεις εξοντωτικές ώρες, γυρνάς το βράδυ και πρέπει να μαγειρέψεις, να πλύνεις, να καθαρίσεις – ούτε να πεις μια κουβέντα δεν μπορείς...»*.

- **Η τρίτη ενότητα** δείχνει την προσαρμογή και ένταξη των μεταναστών ή αντίθετα την άρνηση αποδοχής στη «καινούργια πατρίδα». Η νοσταλγία για την οικογένεια που άφησαν πίσω ή για την πατρίδα τους, το όνειρο της επιστροφής ή το κάλεσμα για επανένωση της οικογένειας στη «νέα πατρίδα» είναι τα ερωτήματα που βασανίζουν τους μετανάστες. *«Είχα πάει να δω την οικογένεια στην Πολωνία. Ο γιός μου, μου έφερε τον κουμπαρά του και μου είπε: ''πάρε μπαμπά όλα τα λεφτά που έχει, και μην ξαναφύγεις''. Ματώνεις... Κάθε χρόνο υπόσχομαι ότι θα είναι και ο τελευταίος»*.

Τέλος, να πούμε ότι στην εν λόγω έκθεση συμμετέχει μια πλειάδα καλλιτεχνών,

όπου τα έργα τους είναι επηρεασμένα και εμπνέονται από τη μεταναστευτική κίνηση, με πιο κλασική την αναπαράσταση του μετανάστη με τη βαλίτσα. Τα έργα αναφέρονται στις μνήμες και στη νοσταλγία, στο συναίσθημα του αποχωρισμού και της απουσίας, στον συναισθηματικό κόσμο των παιδιών των μεταναστών, ιδιαίτερα αν οι γονείς τους είναι απόντες, στον δισταγμό μεταξύ «θάρρους και φόβου», στην καθημερινότητά τους, στις παραδόσεις τους, στα ενθυμήματά τους, στην ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα υπερμέγεθες δαχτυλίδι, το οποίο ουσιαστικά συμβολίζει τον συνδετικό κρίκο, με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους οι άνθρωποι, ασχέτου φυλής, χρώματος, εθνικότητας, θρησκείας και φύλου.

«Τ' Αγριολούλουδα του Βαρλάμου»

του Δημήτρη Κατσορίδα

Η εικαστική Έκθεση με τίτλο, «Τ' αγριολούλουδα του Βαρλάμου», στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο (από τις 15-12-2017 έως τις 11-3-2018), περιλαμβάνει έργα του Γιώργη Βαρλάμου και διοργανώνεται από την Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ, στο πλαίσιο του εορτασμού των 100 χρόνων από την ίδρυσή του. Να υπενθυμίσουμε ότι ιδρύθηκε το 1918 ως Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (ΣΕΚΕ) και μετονομάστηκε σε ΚΚΕ, το 1924.

Βασική θεματική της έκθεσης είναι τα αγριολούλουδα. Παπαρούνες, μαργαρίτες, κάπαρη, σπάρτα με το έντονο κίτρινο χρώμα τους, ρείκια, άγρια τριαντάφυλλα, αγριοβιολέτες, ανεμώνες, πικροδάφνες, γεράνια, κυκλάμινα, χαμομήλια, αγροί με αγριολούλουδα σε διάφορα χρώματα (ροζ, μωβ, λευκό), ανθισμένη αμυγδαλιά, καθώς επίσης πολλοί πίνακες με «ροζ και μπλε χωνάκια», τρεις πίνακες με τίτλο «Φθινοπωρινά φύλλα» και ένας με τίτλο «Μη με λησμονείς» (1989). Αυτά είναι ορισμένα από τα έργα που εκτίθενται στην έκθεση. Επιπροσθέτως, παρουσιάζονται κάποια σχέδια φτιαγμένα με στυλογραφική μελάνη, σχετικά με την Εξέγερση του Πολυτεχνείου ή με θέμα τη «Δικτατορία 1967-1974». Μεγάλο ενδιαφέρον έχει και ένα έργο του, για τα Μετέωρα (μεικτή τεχνική σε ακουαρέλα), όπου το χρώμα αλλάζει ανάλογα με το φως, ενώ στη χαρακτική πρόσθεσε και θέματα που σχετίζονται με τη γυναίκα, τον έρωτα, τον θάνατο κλπ.

Μπορεί ακόμη να δει ο επισκέπτης σχέδια σε μεταξοτυπία, κολάζ, κοσμήματα, προσχέδια για χάραξη, μήτρες ξυλογραφίας, βινιέτες για την εικονογράφηση βιβλίων, όπως από δύο βιβλία από τη σειρά «Ταξιδεύοντας» του Καζανζάκη, ή το εξώφυλλο από το βιβλίο «Ο Καπετάν Μιχάλης» ή από τον δεύτερο τόμο των «Απάντων» του Καρυωτάκη με την προσωπογραφία του ποιητή κλπ. Επιπλέον, στις προθήκες υπάρχουν τα εργαλεία ζωγραφικής και χαρακτικής, μελέτες και σημειώσεις του, καθώς και προσωπικά του αντικείμενα. Συνολικά, έχει επιμεληθεί καλλιτεχνικά ή έχει εικονογραφήσει, με χαρακτικά ή σχέδια, πάνω από 200 ελληνικές εκδόσεις βιβλίων.

Όμως, τι το ιδιαίτερο έχουν τα λουλούδια του Βαρλάμου;

Μα, ακριβώς ότι είναι άγρια, που ανθίζουν και μεγαλώνουν με τη φροντίδα της Φύσης, σε αντίθεση με εκείνες τις ποικιλίες των λουλουδιών, οι οποίες είναι φροντισμένες και καλλιεργημένες στα

ανθοκομεία. *«Είναι τα [...] απλά, ταπεινά κι άλλες φορές ατίθασα αγριολούλουδα»*, όπως επισημαίνει η Ελένη Μηλιαρονικολάκη, υπεύθυνη του Τμήματος Πολιτισμού του ΚΚΕ.[1] Θα συμπληρώναμε ότι είναι τα «άλλα», τα «διαφορετικά», τα «ιδιαίτερα», όπως ακριβώς και οι άνθρωποι. Με τη διαφορά ότι τα αγριολούλουδα τα αποδεχόμαστε όπως είναι, ενώ με τους ανθρώπους πολλές φορές δεν κάνουμε το ίδιο. Και νομίζω ότι αυτό είναι το βαθύτερο, συμβολικό, νόημα της ιδιαιτερότητας των αγριολούλουδων του Βαρλάμου: η διαφορετικότητα. Γι' αυτό, *«προτιμά τα λουλούδια που δεν κακόπαθαν απ' τον άνθρωπο, που ζουν στη ζεστασιά του ήλιου και όχι στην ψυχρότητα του ανθογιαλιού»*, όπως παρατηρούσε στον «Ριζοσπάστη», το 1981, ο κριτικός Νίκος Αλεξίου.[2]

Η τέχνη του Βαρλάμου ήταν βιωμένη από τη ζωή, ενώ είχε ενεργητική συμμετοχή στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της χώρας. Ήταν μέλος του ΚΚΕ, για 70 χρόνια, και δεν είναι τυχαίο ότι όλο το έργο και το εργαστήριό του, το παραχώρησε με χειρόγραφη δημόσια διαθήκη σε αυτό.

Ο Βαρλάμος υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους διεθνώς χαράκτες-ζωγράφους, καλλιεργώντας όλα τα είδη της χαρακτικής τέχνης (χαλκογραφία, ξυλογραφία, λιθογραφία). Μάλιστα, έκανε μήτρες επάνω σε νοβοπάν, το οποίο ήταν μια πρωτοποριακή μέθοδος. Το έργο του, μιλάει από μόνο του. Είναι εκφραστικά δοσμένο και συνήθως αναπαριστά θέματα απλά και καθημερινά, φτιαγμένα με πολύ μαστοριά. Τα λουλούδια του ακριβώς αυτό δείχνουν. Την αγάπη του για τη ζωή, την οποία αξίζει να ζούμε τόσο με την κατανόηση της ευθραστότητας που αυτή έχει όσο και του μεγαλείου της. Εξάλλου, για αυτό υπάρχουμε. Για να ζήσουμε τη ζωή, και πολλές φορές σε αντιπαλότητα με την παρακμή και τη βαρβαρότητα. Όπως είπε και ο Βαρλάμος, *«Το καλόν κ' αγαθόν σήμερα είναι ο μόνος τρόπος αντίστασης του ανθρώπου, σε μια εποχή που ο άνθρωπος έχει πάψει να 'ναι άνθρωπος...»*.[3]

Ποιος ήταν ο Γιώργης Βαρλάμος[4]

Ο Βαρλάμος γεννήθηκε το 1922 στην Πάρο. Σπούδασε ζωγραφική στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ) με δάσκαλους, τον Ουμβέρτο Αργυρό και Κωνσταντίνο Παρθένη και χαρακτική (1942-1947) με δάσκαλο τον Γιάννη Κεφαλληνό. Συνέχισε, με τη βοήθεια υποτροφίας, τις σπουδές του στο Παρίσι, ζωγραφική στην Ecole des Beaux-Arts και χαρακτική στο College Technique Estienne, όπου και ειδικεύτηκε στην τέχνη του βιβλίου και ιδιαίτερα στη χάραξη γραμματοσήμων.

Τα χρόνια της Κατοχής, ως σπουδαστής της Σχολής Καλών Τεχνών, οργανώθηκε στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας και ανέπτυξε αντιστασιακή δράση μέσα από τις γραμμές του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ. Ήταν ένας από τους δεκάδες νεαρούς καλλιτέχνες που συγκρότησαν το παράνομο

1 Για περισσότερα δες το αφιέρωμα στην εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 16-17 Δεκέμβρη 2017, με τίτλο: «Πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της έκθεσης με έργα του Γιώργη Βαρλάμου», σελ. 24-25.

2 Αναφέρεται στην ίδια παρουσίαση στον *Ριζοσπάστη*, ό.π.

3 Από την εισαγωγή του Γ. Βαρλάμου στο ανάλογο λεύκωμα, *«Τ' αγριολούλουδα του Βαρλάμου»*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2008.

4 Οι πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του, αντλήθηκαν κυρίως από την εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 26-11-2017.

καλλιτεχνικό συνεργείο της ΕΠΟΝ, το οποίο κάλυπτε τις προπαγανδιστικές ανάγκες της ΕΑΜικής Αντίστασης. Μεταξύ αυτών ήταν, μαζί με τον Βαρλάμο, και μια πληθώρα μετέπειτα γνωστών εικαστικών, όπως ο Τάσος, ο Βάλιας Σεμερτζίδης, ο Μέμος Μακρής, η Βάσω Κατράκη, ο Γιάννης Στεφανίδης, η Λουκία Μαγγιώρου, ο Χρήστος Δαγκλής, ο Γιώργος Σικελιώτης, ο Κώστας Γραμματόπουλος και πολλοί άλλοι.

Μετά τα Δεκεμβριανά εγκατέλειψε την Αθήνα μαζί με τους τελευταίους μαχητές του ΕΛΑΣ, διανύοντας με τα πόδια την απόσταση Αθήνα - Κύμη.

Η πολιτική και κοινωνική του στράτευση, η απέχθεια που έτρεφε για κάθε συμβιβασμό, είχε ως συνέπεια την απόρριψή του για τη θέση του καθηγητή της χαρακτικής στην ΑΣΚΤ και τις τρεις φορές που υπέβαλε υποψηφιότητα, παρότι οι λαμπρές σπουδές του με μεγάλους δασκάλους, οι πολλαπλές βραβεύσεις του στο εξωτερικό και στην Ελλάδα, και προπαντός οι βαθιές γνώσεις του σε όλα τα είδη της χαρακτικής και το πολύτροπο έργο του, τον είχαν αναδείξει αντικειμενικά ως τον πιο άξιο γι' αυτήν τη θέση, συνεχιστή της παράδοσης του Κεφαλληνού.

Το 1973, το δικτατορικό καθεστώς αποφάσισε να επιχορηγήσει 100 καλλιτέχνες για να οικοδομήσει φιλοκαλλιτεχνικό προφίλ. Ο Γιώργης Βαρλάμος ήταν ένας από αυτούς που αρνήθηκαν την χρηματοδότηση.

Είχε τη μεγάλη τύχη να είναι ένας από τους εκλεκτότερους μαθητές του χαράκτη Γιάννη Κεφαλληνού, ο οποίος επέλεξε να έχει ως συνεργάτες, στο Εργαστήρι Χαρακτικής της Σχολής, την Λουίζα Μοντεσάντου, το Γιώργη Βαρλάμο και τον Νίκο Δαμιανάκη. Εργάστηκαν συλλογικά για τρία χρόνια και δημιούργησαν ένα μοναδικό έργο, μέγιστης εικαστικής αξίας. Πραγματοποίησαν μια πιστή χαρακτική αποτύπωση δέκα λευκών ληκύθων του 5ου π.Χ. αιώνα από την Αττική και δημιούργησαν το λεύκωμα, «Δέκα Λευκαί Αττικαί Λήκυθοι», που κυκλοφόρησε σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων.

Ο Γιώργης Βαρλάμος αγάπησε και μελέτησε όσο κανείς τη φύση και τους νόμους της τυπογραφίας και του βιβλίου. Διακρίθηκε διεθνώς για την επιμέλεια βιβλίων και λευκωμάτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Διεθνή Διαγωνισμό της Λειψίας, όπου διακρίθηκε για την επιμέλεια βιβλίου με ποίηση του Νερούδα. Σημαντικό εκδοτικό γεγονός υπήρξε η πολυτελής τρίτομη έκδοση των τραγωδιών του Σοφοκλή (Παρίσι, 1973), εικονογραφημένη από τον ίδιο με 48 ακουαρέλες. Επιμελήθηκε, εικονογράφησε και σχεδίασε πληθώρα εξώφυλλων πολλών βιβλίων, με πολλά ένθετα χαρακτικά του.

Συνεργάστηκε με πρωτοπόρους καλλιτέχνες και διανοητές. Εικονογράφησε με τη χαρακτική του μεγάλους ποιητές και λογοτέχνες. Έλαβε μέρος και βραβεύτηκε σε διεθνείς εκθέσεις (Μόσχα, Βελιγράδι, Λειψία, Παρίσι, Λουγκάνο κ.ά.), ενώ για το σύνολο του έργου του τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών το 1995.

Υπηρέτησε με πάθος τη χαρακτική, γιατί τη θεωρούσε «δημοκρατική τέχνη», που με αυτήν το έργο τέχνης μπορεί να είναι προσιτό στους εργαζόμενους, να είναι πάντα πρωτότυπο χωρίς να είναι μοναδικό. Πέθανε στις 13 Σεπτεμβρίου 2013.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

29 Νοεμβρίου – 1 Δεκεμβρίου 2017

Συμμετοχή του ΙΝΕ–ΓΣΕΕ (Χρ. Τριανταφύλλου) στον σχεδιασμό & στην υλοποίηση ευρωπαϊκού σεμιναρίου στην Αθήνα με θέμα, «Η επισφαλής εργασία ως άλλη Λερναία Ύδρα: επανεξέταση των στρατηγικών καταπολέμησης της επισφαλούς εργασίας». Το σεμινάριο διοργανώθηκε σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Συνδικαλιστικό Ινστιτούτο (ETUI) και τα πολωνικά συνδικάτα (OPZZ) και συμμετείχαν συνδικαλιστικά στελέχη από 12 χώρες της Ευρώπης, εκ των οποίων 4 συνδικαλιστικά στελέχη από πλευράς ΓΣΕΕ (Γάκης Γ., Καραγεωργόπουλος Δ., Κορδάτος Π. και Τσοπάνογλου Λ.). Οι επιστημονικοί συνεργάτες του ΙΝΕ παρουσίασαν εισηγήσεις με θέματα : «Η επισφαλής εργασία στην Ευρώπη» (Χρ. Τριανταφύλλου) και «Η αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα» (Α. Καψάλης).

12 Δεκεμβρίου 2017

Οι επιστημονικοί συνεργάτες του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Δημήτρης Κατσορίδας και Απόστολος Καψάλης, συμμετείχαν σε Ημερίδα/εργαστήρι με θέμα: «Δυνατότητα εξαγοράς [οικονομικά προβληματικών/ αφερέγγυων ή υπό πτώχευση] επιχειρήσεων από τους ίδιους τους εργαζόμενούς τους, μέσα στο πλαίσιο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.ΑΛ.Ο.) στην Ελλάδα». Η Ημερίδα/εργαστήρι πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, και συνδιοργανώθηκε από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης και το British Council, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στο πλαίσιο του έργου, «Τεχνική Βοήθεια για την ανάπτυξη της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα». Βασικός σκοπός της Ημερίδας ήταν η παρουσίαση καλών-βέλτιστων πρακτικών από ευρωπαϊκές χώρες που έχουν εφαρμόσει το πιο πάνω μοντέλο και συγκεκριμένα από τη Γαλλία, την Ισπανία και την Ιταλία. Επιπλέον, έγινε αναφορά στα κύρια εμπόδια και στα σημεία - «κλειδιά» της επιτυχίας του μοντέλου αυτού, με στόχο την ενδεχόμενη εφαρμογή ανάλογου μοντέλου στο νομοθετικό και οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας.

9 Φεβρουαρίου 2018

Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ και το Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Κατερίνης διοργάνωσαν ημερίδα με θέμα: «Ελληνική Οικονομία: Μεταξύ λιτότητας και εξόδου από την κρίση». Κεντρικός ομιλητής ήταν ο Επιστημονικός Δ/ντής του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Γιώργος Αργείτης. Στην εκδήλωση εισαγωγικές παρεμβάσεις διατυπώθηκαν από την Πρόεδρο του Ε.Κ. Κατερίνης, κα Κωνσταντίνου Δέσποινα και τον Εκτελεστικό Αντιπρόεδρο του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, κ. Φίλιππο Θωμά.

Στον ίδιο χώρο (Ε.Κ. Κατερίνης), νομικοί συνεργάτες του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ παρείχαν απαντήσεις σε εξατομικευμένα ερωτήματα και προβληματισμούς, σχετικά με τα εργασιακά δικαιώματα (συμβάσεις, αποδοχές, άδειες κλπ.), ή για το κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα (θεμελίωση και κατοχύρωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, συντάξεις χηρείας, συντάξεις αναπηρίας, πλήρεις και μειωμένες συντάξεις κλπ.).

Παράλληλα, σύμβουλος απασχόλησης επεξεργάστηκε αιτήματα εργαζομένων και ανέργων, σε ζητήματα απασχόλησης και επαγγελματικής ανάπτυξης & σταδιοδρομίας.

Επιπλέον, το πρωί της ίδιας μέρας και στον ίδιο χώρο, πραγματοποιήθηκαν δύο (2) εργαστήρια ομαδικής συμβουλευτικής, με αντικείμενο «Τεχνικές πλοήγησης στην αγορά εργασίας: Βιογραφικό σημείωμα – Συνοδευτική επιστολή»

Η εκδήλωση ήταν ανοικτή προς το κοινό και όλες οι υπηρεσίες παρέχονταν δωρεάν και διέπονταν από τον «Κώδικα Δεοντολογίας στην παροχή υπηρεσιών Δια Βίου Συμβουλευτικής, Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σταδιοδρομίας», καθώς και τις διατάξεις που αφορούν στη διαχείριση προσωπικών δεδομένων.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
Ιουλιανού 24, Τ.Κ. 104 34
Κωδ. 3385